

Ocena rozprawy doktorskiej

mgr Agnieszki Zborowskiej

nt. „Czynniki wpływające na zjawisko wypalenia zawodowego wśród pielęgniarek i położnych”.

Wypalenie zawodowe jako zjawisko jest dość popularnym przedmiotem badań naukowych, a także niestety, często zdiagnozowanym problemem, dotyczącym pracowników usług społecznych. Współcześnie, zagadnienie to staje się palącym problemem zdrowia publicznego w wielu krajach. W 2007 roku wypalenie zawodowe zostało włączony jako nieokreślony dodatkowy termin diagnostyczny do Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-10) w części dotyczącej czynników wpływających na stan zdrowia i kontakt ze służbą zdrowia. Kod diagnostyczny ICD Z73.0 określa ten warunek jako „wypalenie się”. Wielu badaczy różnie definiuje to pojęcie, w tym Maslach i Jackson określają wypalenie zawodowe jako wynik długotrwałego stresu w pracy, charakteryzującego się wyczerpaniem emocjonalnym, depersonalizacją i niezadowoleniem ze swoich osiągnięć. Pines i Aronson zdefiniowali wypalenie jako stan wyczerpania fizycznego, emocjonalnego i psychicznego spowodowany długotrwałym zaangażowaniem w sytuacje wymagające emocjonalnego udziału, a z kolei Schaufeli i Enzmann rozumieją wypalenie jako uporczywy, negatywny, związany z pracą stan umysłu u „normalnych” osób, który charakteryzuje się głównie wyczerpaniem i towarzyszy mu cierpienie, poczucie obniżonej kompetencji i motywacji oraz rozwój dysfunkcyjnych postaw w pracy. Stan ten rozwija się stopniowo i wynika z rozbieżności między intencjami a rzeczywistością. W Polsce istnieje przekonanie, że pielęgniarki i położne, jako pracownicy wysoko obdarzani zaufaniem społecznym, będą doskonale i bezwarunkowo wykonywać swój zawód, pomimo różnych trudności obiektywnych i subiektywnych wynikających między innymi, z warunków pracy. Sytuacja ta wraz z brakiem satysfakcji z pracy, związanej nie tyle z samym wykonywaniem profesjonalnych czynności medycznych, ale także oczekiwaniami kierowanymi przez pracodawcę wobec pracownika, a także obciążeniem psychicznym związanym z wykonywaniem czynności w ciągłym stresie może

stać się doskonałym przyczynkiem do wystąpienia wypalenia zawodowego. Aktualności i ważności niniejszego opracowania dla praktyki pielęgniarskiej i położniczej nabiera fakt panującej pandemii zakażeń SARS CoV-2 w Polsce i widocznego społecznego „hejtu” na pracowników opieki zdrowotnej.

Wobec powyższego podjęte przez Autorkę rozprawy doktorskiej badania oceniające: czynniki wpływające na zjawisko wypalenia zawodowego wśród pielęgniarek i położnych z uwzględnieniem satysfakcji z pracy oraz satysfakcji z życia i dyspozycyjnego optymizmu doskonale wpisują się w potrzebę prowadzenia przez pielęgniarki badań naukowych w tym obszarze.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Agnieszki Zborowskiej stanowi naukowe opracowanie z typowym układem, obejmującym wstęp wraz z rozważaniami teoretycznymi, założeniami i celem pracy, metodologią badań własnych z opisanym materiałem badawczym, metodami badawczymi, analizą statystyczną. Kolejne rozdziały to wyniki badań podzielone na 6 podrozdziałów, dyskusja, wnioski i piśmiennictwo. Końcowe rozdziały w dysertacji to streszczenie, spis tabel, spis rycin oraz załączniki, które stanowią narzędzia badawcze użyte w niniejszym opracowaniu naukowym. Całość pracy poprzedzona została wykazem skrótów i akronimów.

Rozprawa liczy 190 strony maszynopisu (wraz z piśmiennictwem liczącym 69 pozycji), 132 tabele, 123 ryciny. Spisy tabel oraz rycin nie stanowią maszynopisu (liczą one łącznie 9 stron).

Poprzedzający rozprawę wstęp, obejmujący jedną stronę tekstu, wprowadza w tematykę pracy i stanowi element wyjaśniający, którego pełne uzasadnienie można odnaleźć w dalszych rozważaniach teoretycznych liczących 10 stron. Jest to dość dobrze opracowane wprowadzenie zawierające jasno opisane zagadnienia odnoszące się do pojęcia wypalenia zawodowego, przyczyn tego zjawiska, objawów wypalenia zawodowego, satysfakcji z pracy oraz satysfakcji z życia. Czytając to wprowadzenie, jako recenzent, mam pewne poczucie niedosytu naukowego, gdyż w części teoretycznej brak gruntownej analizy skali zjawiska wypalenia zawodowego w kontekście tego problemu w skali mikro i makro, zwłaszcza w sytuacji niedoboru kadr medycznych w Polsce.

Kolejny rozdział dysertacji zawiera cel pracy - jasno określony, natomiast w kolejnych rozdziałach brak wskazania problemów badawczych, hipotez a także zmiennych, które były przedmiotem badania. W rozdziale nr 3: Metodologia badań własnych Doktorantka opisuje grupę badaną, miejsce przeprowadzenia badania oraz wskazuje kryteria włączenia i wykluczenia respondentów do badania. Również zawarta jest tutaj informacja w zakresie uzyskanej zgody Komisji Bioetycznej na te badania. Brakuje informacji jaki był sposób doboru

grupy do badań: celowy czy losowy. W kolejnym podrozdziale: Metody badawcze Autorka opisuje 4 narzędzia badawcze użyte w niniejszym badaniu (Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego MBI, Test Orientacji Życiowej – LOT-R, Skala Satysfakcji z Życia - SWLS oraz Skala Satysfakcji z Pracy –SSP). Narzędzia badawcze zostały bardzo dobrze dobrane do przedstawionego celu badania jednakże brakuje informacji jaką metodą badawczą autorka zastosowała w tymże badaniu, na co wskazuje tytuł podrozdziału. Brakuje także informacji w jaki sposób zbierano dane socjodemograficzne badanej grupy. Te informacje można uzyskać w streszczeniu pracy, gdzie wyraźnie autorka wskazuje, że metodą badawczą użytą w tym badaniu był sondaż diagnostyczny, a dane socjodemograficzne zbierano za pomocą autorskiego kwestionariusza ankiety składającego się z 38 pytań, którego niestety nie dołączono do dysertacji jako załącznika.

Wyniki badań zostały przedstawione opisowo na 145 stronach maszynopisu, uzupełnione 132 tabelami i 123 rycinami z obszerną analizą statystyczną uzyskanych danych. Opis wyników został podzielony na sześć podrozdziałów: charakterystyka społeczno-demograficzna badanej grupy, porównanie wyników kwestionariuszy u pielęgniarek i położnych, wpływ poszczególnych zmiennych na poziom wypalenia zawodowego pielęgniarek i pielęgniarzy, analiza wielowymiarowa, wpływ zmiennych na poziom wypalenia zawodowego położnych, analiza wielowymiarowa dla położnych.

Wyniki czytelnie obrazują zależności pomiędzy wyznaczonymi zmiennymi, co prawda wyraźnie nie wskazanymi w części metodologicznej dysertacji. Ta część pracy jest najlepiej opisanym elementem badania. Autorka wywiązała się dobrze z tego zadania uwypuklając zwięźle i w sposób rzetelny zmiany i powiązania w zakresie badanych czynników oraz parametrów. Grupa badana była liczna, aż 723 uczestników badania, pielęgniarek, pielęgniarzy, położnych biorących udział w szkoleniach specjalizacyjnych, kursach kwalifikacyjnych i specjalistycznych prowadzonych w jednym z dużych miast w Polsce. Analizę wyników prowadzono z podziałem na dwie grupy zawodowe pielęgniarki/pielęgniarzy 625 osób (86,45%) oraz położne/położni 98 osób (13,55%), a także w łącznych zestawieniach w zależności od badanych zmiennych. Wyniki zostały opisane dosyć przejrzyście, w ocenie recenzenta nie było potrzeby ilustrowania tych samych wyników równocześnie za pomocą tabel i rycin. W wielu tabelach brakuje wiersza łącznie dla wszystkich badanych zmiennych np. w tabeli charakterystyka badanej grupy – dodatkowe miejsce pracy, chcąc uzyskać informację ile procent respondentów pracowało w drugim miejscu pracy - należy liczyć ręcznie te dane. Stosując testy statystyczne Doktorantka porównywała rozkład cech liczbowych w dwóch obszarach oddzielnie dla pielęgniarek i oddzielnie dla położnych w kontekście wypalenia

zawodowego oraz wszystkich badanych zmiennych niezależnych zebranych za pomocą autorskiego kwestionariusza ankiety oraz wystandaryzowanych narzędzi badawczych. Szczegółowe analizy wielowymiarowe zastosowano wobec wszystkich badanych zmiennych w kontekście wypalenia zawodowego oddzielnie dla grupy pielęgniarek i oddzielnie dla grupy położnych. W analizie wieloczynnikowej jako niezależne predyktory ogólnego wskaźnika wypalenia zawodowego w grupie pielęgniarek odnotowano brak umiejętności relaksacji oraz brak czasu na nią, ponadto były to także naturalne relacje z przełożonymi oraz orientacja życiowa ukierunkowana na optymizm. W przypadku położnych niezależnymi predyktorami były: dobry i niewystarczający poziom obsługi komputera, brak uczestnictwa w warsztatach z wypalenia zawodowego oraz orientację życiową ukierunkowaną na optymizm.

W rozdziale dyskusja liczącej 7 stron Doktorantka analizuje uzyskane wyniki w odniesieniu do piśmiennictwa naukowego. Cytuje badania polskie i anglojęzyczne krytycznie odnosząc się do nich, a także do wyników badań własnych. Brakuje w tej części dysertacji odniesienia się do licznych badań publikowanych w ostatnim czasie w czasopismach naukowych lub odwoływanie się do pozycji naukowych np. współautorstwa pani profesor Lindy Aiken czy Allison Squires a lub wyników projektu RN4CAST.

Wnioski z badań przedstawione przez Autorkę w liczbie 5 odpowiadają w pełni na założenia badawcze i wskazują na: istnienie podobnego wskaźnika wypalenia zawodowego w grupie pielęgniarek jak i grupie położnych, pojawiania się nielicznych korelacji pomiędzy wypaleniem zawodowym a czynnikami społeczno-demograficznymi, istnienia związku wypalenia zawodowego w stosunku do odczuć indywidulanych, interpersonalnych i organizacyjnych w badanej grupie pielęgniarek i położnych. Ponadto stwierdzono, że istnieje współzależność między czynnikami osobowościowymi tj: wyższy poziom wypalenia zawodowego występował wśród pesymistów, a niższy wśród osób o nastawieniu optymistycznym, zarówno w grupie pielęgniarek, jak i położnych. Konkludując Doktorantka stwierdziła, że istnieje potrzeba przeprowadzenia dalszych badań w zakresie wypalenia zawodowego w grupie pielęgniarek i położnych w celu opracowania algorytmów postępowania mającego na celu wsparcie osób z grupy ryzyka lub z rozpoznanymi symptomami wypalenia zawodowego.

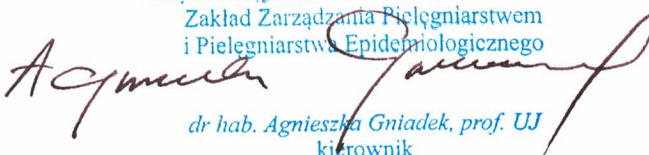
Doktorantka w dysertacji w większości odwołuje się do piśmiennictwa polskiego, które stanowi aż 54% pozycji piśmiennictwa. Liczną część z nich stanowią pozycje zwarte – książkowe. Tylko 40% pozycji to publikacje, które ukazały się do 10 lat od daty napisania tejże pracy. Wszystkie te źródła cytuje poprawnie, podając przypisy zgodnie z systemem Vancouver.

Reasumując, praca ma wysoką wartość poznawczą i ważną dla praktyki pielęgniarskiej i położniczej. Wyniki powinny zostać przedstawione pielęgniarkom i położnym świadczącym

opiekę zarówno szpitalach jak i innych zakładach opieki zdrowotnej, a przede wszystkim powinny trafić do kadry kierowniczej zarządzającej zespołami medycznymi w tych placówkach.

Konkludując, na podstawie przedstawionej mi do oceny rozprawy doktorskiej Pani **mgr Agnieszki Zborowskiej**, po jej wnikliwym przeczytaniu, pomimo uwypuklenia pewnych uwag i niedoskonałości stwierdzam, że **praca ta stanowi samodzielne i oryginalne dzieło oraz spełnia wszelkie wymagania stawiane rozprawom na stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk o zdrowiu**. Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.).

Wobec powyższego wnoszę do Wysokiej Rady Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu o dopuszczenie Panią mgr Agnieszkę Zborowską do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa WNŻ UJ CM
Zakład Zarządzania Pielęgniarstwem
i Pielęgniarstwa Epidemiologicznego

dr hab. Agnieszka Gniadek, prof. UJ
kierownik